

Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарты (IAS) 16 «Негизги каражаттар»

Максаты

- 1 Ушул стандарттын максаты финансылык отчеттуулукту пайдалануучулар ишкананын негизги каражаттарга инвестициялары жөнүндө жана ушундай инвестициялардагы өзгөртүүлөр жөнүндө маалыматты ала алышы үчүн негизги каражаттарды эсепке алуу тартибин аныктоо болуп саналат. Негизги каражаттарды эсепке алуунун негизги маселелери болуп активдерди таануу, алардын баланстык наркын аныктоо, ошондой эле таанылууга тийиш болгон тиешелүү амортизациялык чегерүүлөрдү жана нарктын түшүшүнөн тартылган зыяндарды таануу саналат.

Колдонуу чөйрөсү

- 2 Башка стандарт эсепке алуунун башка тартибин аныктаган же уруксат берген учурларды кошпогондо, ушул стандарт негизги каражаттарды эсепке алуу үчүн колдонулууга тийиш.

- 3 Ушул стандарт төмөнкүлөргө карата колдонулбайт:

(a) «Сатууга арналган жүгүртүүдөн тышкаркы активдер жана токтотулган ишмердүүлүк» ФОЭС (IFRS) 5ке ылайык сатууга арналган катары классификациялануучу негизги каражаттарга.

(b) мөмө-жемиш өсүмдүктөрүн («Айыл чарбасы» ФОЭС (IAS) 41ди караңыз) кошпогондо, айыл чарба ишмердүүлүгү менен байланышкан биологиялык активдерге. Ушул стандарт мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнө карата колдонулат, бирок мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнүн продукциясына карата колдонулбайт.

(c) чалгындоо жана баалоо менен байланышкан активдерди таанууга жана баалоого («Пайдалуу кендердин запастарын чалгындоо жана баалоо» ФОЭС (IFRS) 6ны караңыз).

(d) мунай, жаратылыш газы жана ушундай калыбына келбей турган ресурстар сыяктуу кендерди жана пайдалуу кендердин запастарын пайдалануу укуктарына.

Ошентсе да, ушул стандарт (b)–(d)-пунктчаларында сүрөттөлгөн активдерди иштетүү же жумушчу абалда сактоо үчүн пайдаланылуучу негизги каражаттарга карата колдонулат.

- 4 [Алып салынган]

- 5 «Инвестициялык кыймылсыз мүлк» ФОЭС (IAS) 40ка ылайык инвестициялык кыймылсыз мүлктү баштапкы наркы боюнча эсепке алуу моделин колдонгон ишкана менчикте турган инвестициялык кыймылсыз мүлк үчүн ушул стандартта каралган баштапкы нарк боюнча эсепке алуу моделин колдонууга тийиш.

Аныктамалар

- 6 Ушул стандартта төмөнкүдөй терминдер көрсөтүлгөн маанилерде колдонулат:

Мөмө-жемиш өсүмдүктөрү – бул тирүү өсүмдүк, ал:

(a) айыл чарба продукциясын өндүрүү же алуу үчүн колдонулат;

(b) күтүлүп жаткандай, бир жылдан ашык мезгилдин ичинде түшүм берет; жана

- (с) калдык катары кошумча сатууну кошпогондо, айыл чарба продукциясы катары аз ыктымалдуулук даражасы менен сатылат.

(Мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнүн аныктамасы ФОЭС (IAS) 41дин 5А–5В-пункттарында алда канча кең-кесири каралат)

Баланстык нарк – активдин наркынын түшүшүнөн топтолгон амортизациянын жана топтолгон зыяндардын суммаларын алып салгандан кийин ушул актив таанылган сумма.

Баштапкы нарк – төлөнгөн акча каражаттарынын же алардын эквиваленттеринин суммасы же активди сатып алуу максатында берилген башка ордун толтуруунун аны сатып алуу же куруу учуруна карата адилет наркы же, муну колдонууга мүмкүн болгон учурда, башка ФОЭСтердин, мисалы, «*Акцияларга негизделген төлөмдөр*» ФОЭС (IFRS) 2нин конкреттүү талаптарына ылайык тиешелүү активди алгачкы таануу учурунда ага таандык болгон сумма.

Амортизациялануучу нарк – активдин баштапкы наркы же анын жоюу наркын алып салганда, баштапкы нарктын ордуна колдонулуучу сумма.

Амортизация (негизги каражаттын) – активдин амортизациялануучу наркын анын пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн ичинде системалык бөлүштүрүп туруу.

Ишканага мүнөздүү нарк – ишкана активди пайдаланууну улантуудан жана пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн аягында анын чыгып калышынан алууну же милдеттенмени төлөө учурунда төлөнүшүн күтүп жаткан акча каражаттарынын агымдарынын келтирилген наркы.

Адилет нарк – баалоо күнүнө карата рыноктун катышуучуларынын ортосундагы демейки операциянын жүрүшүндө активди сатуу учурунда алына турган же милдеттенмелерди өткөрүп берүү учурунда төлөнө турган баа. («*Адилет наркты баалоо*» ФОЭС (IFRS) 13тү караңыз).

Нарктын түшүшүнөн тартылган зыян – активдин баланстык наркы анын орду толтурулуучу наркынан ашкан сумма.

Негизги каражаттар – материалдык активдер, алар:

- (a) товарларды же кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүдө же берүүдө колдонуу үчүн, башкаларга ижарага берүү үчүн же административдик максаттар үчүн кармалып турган; жана
- (b) бир мезгилден ашык мөөнөттө колдонулуусу күтүлгөн активдер.

Орду толтурулуучу нарк - сатуу чыгымдары алып салынган активдин адилет наркынын же анын колдонуу баалуулугунун эн жогоркусу .

Активдин жоюу наркы - эгерде тиешелүү активдин абалы же анын кызмат кылышынын мөөнөтү анын пайдалуу кызмат мөөнөтү аяктагандан кийин күтүлгөндөй болсо, активди жарактан чыгарууга эсептик чыгымдарды алып салгандан кийин аны жарактан чыгаруудан учурда ишкана ала турган эсептик сумма.

Пайдалуу кызмат мөөнөтү – бул:

- (a) ишкана колдонууга актив жеткиликтүү болгон убакыт мезгили;
- (b) ишкана активди пайдалануудан алууну күтүп жаткан продукциянын бирдиктеринин же ошого окшош бирдиктердин саны.

Таануу

- 7 **Негизги каражаттардын объектинин баштапкы наркы төмөнкүдөй учурда гана актив катарында таанылууга тийиш:**
- (a) **ишкана ушул объект менен байланышкан келечектеги экономикалык пайдаларды алаары ыктымалдуу деп таанылса;**
- (b) **ушул объекттин баштапкы наркы ишенимдүү бааланышы мүмкүн болсо.**
- 8 Запастык бөлүктөр, резервдик жабдуу жана көмөкчү жабдуу сыяктуу беренелер, эгерде алар негизги каражаттар аныктамасына жооп берсе, ушул ФОЭСке ылайык отчеттуулукта таанылат. Андай болбогон учурда мындай беренелер запастар катары классификацияланат.
- 9 Ушул стандарт таануу максаттары үчүн өлчөө бирдигин, башкача айтканда, негизги каражаттардын объекттин дал эмне түзөөрүн аныктабайт. Ошентип, ишкана акыбалда турган конкреттүү кырдаалга карата таануу критерийлерин пайдаланууда ой жүгүртүү талап кылынат. Айрым учурларда өзүнчө болор-болбос объекттерди, мисалы, шаблондорду, инструменттерди жана штамптарды бириктирүү жана алардын агрегацияланган наркына карата критерийлерди пайдалануу максатка ылайык.
- 10 Ишкана негизги каражаттарга тиешелүү өзүнүн бардык чыгымдарын, ушул таануу принциптерин жетекчиликке алып, ушул чыгымдар келип чыгышына жараша баалоого тийиш. Мындай чыгымдар негизги каражаттардын объекттин сатып алууга же курууга байланыштуу алгачкы жолу тарткан чыгымдарды, ошондой эле бул объектти жеткире курууга, жарым-жартылай алмаштырууга же тейлөөгө байланыштуу кийин тарткан чыгымдарды камтыйт. Негизги каражаттардын объектинин баштапкы наркы активдерди ижаралоого байланыштуу чыгымдарды камтышы мүмкүн, алар негизги каражаттардын объекттерин куруу, жеткире куруу, жарым-жартылай алмаштыруу же тейлөө, мисалы, пайдалануу укугу формасында активдерди амортизациялоо үчүн колдонулат.

Баштапкы чыгымдар

- 11 Негизги каражаттардын объекттерин сатып алуу коопсуздукту камсыз кылуу максатында же курчап турган чөйрөнү коргоо максатында жүргүзүлүшү мүмкүн. Мындай объекттерди сатып алуу негизги каражаттардын колдо болгон конкреттүү объекттин пайдалануудан келечектеги экономикалык пайдалардын көбөйүшүнө түздөн-түз алып келбегени менен, ал анын башка активдерин пайдалануудан ишкана келечектеги экономикалык пайдаларды алышы үчүн зарыл. Негизги каражаттардын ушундай объекттери активдер катарында таануу критерийлерин канааттандырат, анткени алар ишканага, эгерде мындай объекттер сатып алынбаган болсо, алынышы мүмкүн болгондон ашкан, активдерге байланышкан келечектеги экономикалык пайдаларды алууга мүмкүндүк берет. Мисалы, химиялык өнөр жай ишканасы химикаттар менен иштөөнүн жаңы технологияларын киргизе алат, алар коркунучтуу химиялык заттарды өндүрүүдө жана сактоодо курчап турган чөйрөнү коргоо боюнча талаптарды сактоону камсыз кылат, аны менен байланышкан өндүрүштүк жайларды модернизациялоо актив катары таанылат, анткени ансыз ишкана химиялык продукцияны өндүрө жана сата албайт. Ошого карабастан, натыйжада таанылган ушундай активдин жана аны менен байланышкан активдердин баланстык наркы «*Активдердин наркынын түшүшү*» ФОЭС (IAS) 36га ылайык нарктын түшүшү жагынан текшерилүүгө тийиш.

Кийинки чыгымдар

- 12 7-пунктта баяндалган принципке ылайык ишкана негизги каражаттардын объектисинин баланстык наркына объектти күндөлүк техникалык тейлөөгө чыгымдарды кошпойт. Бул чыгымдар алардын келип чыгышына жараша пайданын же зыяндын курамында таанылат. Күндөлүк техникалык тейлөөгө чыгымдар негизинен эмгек акы төлөөгө жана сарпталуучу материалдарды сатып алууга кеткен чыгымдардан турат, ошондой эле майда комплекттөөчү бөлүктөрдүн наркын камтышы мүмкүн. Бул чыгымдардын багыты көп

учурда негизги каражаттардын объектисин «оңдоо жана учурдагы тейлөө» катары сыпатталат.

- 13 Негизги каражаттардын айрым объекттеринин элементтери дайыма алмаштырууну талап кылышы мүмкүн. Мисалы, меш пайдалануунун белгиленген сандагы сааты өткөндөн кийин футеровканы алмаштырууну талап кылышы мүмкүн, ал эми учактын ички жабдуулары, мисалы, отургучтар же борт ашканасы фюзеляждын кызмат кылуу мөөнөтүнүн ичинде бир нече жолу алмаштырылышы мүмкүн. Негизги каражаттардын объекттери ошондой эле азыраак туруктуулук менен жүзөгө ашырылуучу мезгилдүү алмаштыруу максаттары үчүн, мисалы, имараттагы ички тосмолорду алмаштыруу үчүн же бир жолку алмаштырууну жүргүзүү үчүн сатып алынышы мүмкүн. 7-пунктта баяндалган таануу принцибине ылайык, эгерде таануу критерийлери канааттандырылса, ишкана негизги каражаттардын объекттинин баланстык наркына ушундай объектти жарым-жартылай алмаштыруу боюнча чыгымдарды алар келип чыккан учурда кошот. Мында алмаштырылуучу бөлүктөрдүн баланстык наркы таанууну токтотуу жөнүндө ушул стандарттын жоболоруна ылайык эсептен чыгарылат (67–72-пункттарды караңыз).
- 14 Негизги каражаттардын объекттин (мисалы, учакты) эксплуатациялоону улантуунун шарты мында объекттин элементтерин алмаштыруу жүргүзүлүп жатканына же жоктугуна карабастан кемтиктердин болушу жагынан туруктуу масштабдуу техникалык кароолорду жүргүзүү болушу мүмкүн. Эгерде таануу критерийлери канааттандырылса, ар бир масштабдуу техникалык кароону аткаруу учурунда аны менен байланышкан чыгымдар негизги каражаттардын объекттинин баланстык наркында алмаштырууга чыгымдар катары таанылат. Мурдагы техникалык кароону (физикалык формасы бар запастык бөлүктөрдөн айырмаланып) жүргүзүүгө мурда таанылган чыгымдардын баланстык наркта калган суммасын таануу токтотулууга тийиш. Бул мурдагы техникалык кароо менен байланышкан чыгымдар бөлүнгөнүнө же жоктугуна карабастан ушул объектти сатып алуу же куруу боюнча операциянын алкагында болуп өтөт. Зарылчылык болгон учурда келечектеги ушул сыяктуу техникалык кароонун эсептик наркы техникалык кароонун учурдагы компонентинин наркынын көрсөткүчү катарында колдонулушу мүмкүн, анда ал тиешелүү объекттин баланстык наркына ал сатып алынган же курулган учурда киргизилген.

Таануу учурундагы баалоо

- 15 Актив катарында таануу критерийлерин канааттандырган негизги каражаттардын объекти баштапкы наркы боюнча бааланат.

Баштапкы нарктын элементтери

- 16 Негизги каражаттардын объекттинин баштапкы наркы төмөнкүлөрдү камтыйт:
- (a) соода арзандатууларын жана бааны төмөндөтүүнү алып салганда, аны сатып алуу баасын, анын ичинде импорттук алымдарды жана сатып алууга орду толтурулбаган салыктарды.
  - (b) активди каралган мерчемдүү жерине чейин жеткирүүгө жана аны ишкананын жетекчилигинин ниеттерине ылайык эксплуатациялоо үчүн зарыл абалга келтирүүгө түздөн-түз тиешеси болгон бардык чыгымдарды.
  - (c) негизги каражаттардын объекттин демонтаждоого жана алып салууга жана алар жагынан милдетти ишкана өзүнө алган, ал ээлеген участка калыбына келтирүүгө же болбосо бул объектти сатып алуу учурундагы же болбосо айрым мезгилдин аралыгында аны ушул мезгилдин ичинде запастарды өндүрүүдөн айырмаланган максаттар үчүн пайдалануудан улам чыгымдардын алгачкы эсептик баалоосун.
- 17 Тикелей чыгымдарга тиешелүү мисалдар болуп төмөнкүлөр саналат:

- (a) негизги каражаттардын объекттин түздөн-түз куруунун же сатып алуунун натыйжасында келип чыккан кызматкерлердин сыйакыларына чыгымдар (бул термин «Кызматкерлердин сыйакылары» ФОЭС (IAS) 19да аныкталгандай);
  - (b) аянтчаны даярдоого чыгымдар;
  - (c) жеткирүүгө жана жүктөө-түшүрүү иштерин жүргүзүүгө баштапкы чыгымдар;
  - (d) орнотууга жана монтаждоого чыгымдар;
  - (e) активди каралган мерчемдүү жерине чейин жеткирүү жана аны талап кылынган абалга келтирүү процессинде жүргүзүлгөн, буюмдарды сатуудан таза келип түшүүлөрдү алып салгандан кийин калган активдердин (мисалы, жабдууну тестирилөө процессинде алынган үлгүлөр) ойдогудай иштешин текшерүүгө чыгымдар; жана
  - (f) көрсөтүлгөн кесиптик кызматтар үчүн сыйакынын суммалары.
- 18 Ишкана объектти демонтаждоо, алып салуу жана ал ээлеп турган участка калыбына келтирүү боюнча, айрым мезгилдин ичинде запастарды өндүрүү үчүн көрсөтүлгөн объектти пайдалануунун натыйжасында ушул мезгилдин ичинде келип чыккан милдеттенмелерди аткарууга байланышкан чыгымдарга карата «Запастар» ФОЭС (IAS) 2ни колдонот. ФОЭС (IAS) 2ге же ФОЭС (IAS) 16га ылайык эсепке алынган чыгымдар жагындагы милдеттенмелер «Баалануучу милдеттенмелер, шарттуу милдеттенмелер жана шарттуу активдер» ФОЭС (IAS) 37ге ылайык таанылат жана бааланат.
- 19 Негизги каражаттардын объекттин баштапкы наркынын курамына киргизилбей турган чыгымдардын мисалдары болуп төмөнкүлөр саналат:
- (a) жаңы өндүрүштүк комплексти ачууга чыгымдар;
  - (b) жаңы продуктуларды же кызмат көрсөтүүлөрдү алга илгерилетүү менен байланышкан чыгымдар (анын ичинде жарнакка жана аларды алга илгерилетүү боюнча иш-чараларды жүргүзүүгө чыгымдар);
  - (c) жаңы жерде коммерциялык ишмердүүлүктү жүргүзүү менен же кардарлардын жаңы категориясы менен байланышкан чыгымдар (анын ичинде персоналды окутууга чыгымдар); жана
  - (d) административдик жана башка жалпы кошумча чыгымдар.
- 20 Негизги каражаттардын объекттин баланстык наркынын курамындагы чыгымдарды таануу актив мерчемдүү жерине жана аны жетекчиликтин ниеттерине ылайык пайдалануу үчүн жарактуу абалга келтирилген учурда токтотулат. Натыйжада, объектти пайдалануу же ордун которуу процессинде тарткан чыгымдар бул объекттин баланстык наркына киргизилбейт. Мисалы, төмөнкүдөй чыгымдар негизги каражаттардын объекттин баланстык наркына киргизилбейт:
- (a) жетекчиликтин ниеттерине ылайык пайдаланууга жарактуу объект али эксплуатациялоого киргизиле элек же толук жүктөлүүсү менен иштебеген учурда тартылган чыгымдар;
  - (b) ушул объекттин жардамы менен өндүрүлүп жаткан продукцияга суроо-талапты түзүү процессинде тартылган операциялык зыяндар сыяктуу баштапкы операциялык зыяндар; жана
  - (c) ишкананын ишмердүүлүгүн жарым-жартылай же толук кайра жайгаштырууга же кайра уюштурууга чыгымдар.

- 21 Айрым операциялар негизги каражаттардын объекттин курууга же өнүктүрүүгө байланыштуу жүргүзүлөт, бирок бул объектти мерчемдүү жерине чейин жеткирүү жана аны жетекчиликтин ниеттерине ылайык эксплуатациялоо үчүн талап кылынган абалга келтирүү үчүн зарыл болуп саналбайт. Ушул кошумча операциялар куруу же өнүктүрүү боюнча иштер башталганга чейин же алардын учурунда жүргүзүлүшү мүмкүн. Мисалы, курулуш иштери башталганга чейин курулуш аянтын автомобиль токтоочу жай катары пайдалануудан киреше алынышы мүмкүн. Кошумча операциялар объектти мерчемдүү жерине жеткирүү жана жетекчиликтин ниеттерине ылайык эксплуатациялоо үчүн талап кылынган абалга келтирүү үчүн зарыл болуп саналбагандыктан, ушундай операциялар боюнча аларга тиешелүү чыгымдар да пайданын же зыяндын курамында таанылат жана кирешелер менен чыгашалардын тиешелүү беренелери боюнча классификацияланат.
- 22 Өз алдынча өндүрүлгөн активдин баштапкы наркы сатып алынган активдин баштапкы наркы сыяктуу эле принциптердин негизинде аныкталат. Эгерде ишкана өзүнүн демейки ишмердүүлүгүнүн жүрүшүндө сатуу үчүн ушундай товарларды өндүрсө, анда мындай активдин баштапкы наркы демейде сатуу үчүн активди өндүрүүнүн наркына ылайык келет (ФОЭС (IAS) 2ни караңыз). Ошентип, тиешелүү чыгымдарды аныктоодо ички пайда чыгарып салынат. Ушундай эле түрдө активдин баштапкы наркына материалдардын нормативден ашыкча жоготуулары, эмгек акыга чыгымдар жана активди өз күчү менен жаратууга кеткен башка ресурстар киргизилбейт. «Зайымдар боюнча чыгымдар» ФОЭС (IAS) 23 пайыздарды негизги каражаттардын өз алдынча өндүрүлгөн объекттин баланстык наркынын компоненти катары таануу критерийлерин белгилейт.
- 22А Мөмө-жемиш өсүмдүктөрү негизги каражаттардын өз күчү менен жаратылган объекттери сыяктуу эле тартипте алар мерчемдүү жерине жеткирилген жана жетекчиликтин ниеттерине ылайык аларды пайдалануу үчүн жарактуу абалга келтирилген убакыт жеткенге чейин эсепке алынат. Тиешелүү түрдө, ушул стандартта «куруу» терминин мөмө-жемиш өсүмдүктөрү мерчемдүү жерине жеткирилген жана жетекчиликтин ниеттерине ылайык аларды пайдалануу үчүн жарактуу абалга келтирилген убакыт жеткенге чейин аларды өстүрүү үчүн зарыл болгон камтыган ишмердүүлүк катары кароо зарыл.

Баштапкы наркты баалоо

- 23 Негизги каражаттардын объекттин баштапкы наркы таануу күнүнө карата акча каражаттары токтоосуз төлөнгөн шартта баанын эквивалентин билдирет. Кредит берүүнүн демейки мөөнөттөрүнүн алкагынан чыккан төлөмдөрдү кийинкиге калтырган учурда акча каражаттары токтоосуз төлөнгөн шарттагы баанын эквивалентинин жана төлөмдүн жалпы суммасынын ортосундагы айырма кийинкиге калтыруу мезгилинин ичиндеги пайыз катары каралат, буга мындай пайыздар ФОЭС (IAS) 23кө ылайык капиталдаштырылган учурлар кирбейт.
- 24 Негизги каражаттардын бир же андан ашык объекттери акчалай эмес активдин же активдердин ордуна же болбосо акчалай жана акчалай эмес активдерди айкалыштыруунун ордуна сатып алынышы мүмкүн. Төмөндө келтирилген ой жүгүртүүлөр бир акчалай эмес активди башкасына жөнөкөй алмаштырууга таандык, бирок алар ошондой эле мурдагы сүйлөмдө айтылган алмаштыруунун бардык операцияларына карата колдонулат. Негизги каражаттардын ушундай объекттин баштапкы наркы: (a) алмашуу операциясынын коммерциялык өлчөмү болбогон же (b) алынган активдин адилет наркы да, өткөрүп берилген активдин адилет наркы да ишенимдүү бааланбаган учурларды кошпогондо, адилет нарк боюнча бааланат. Сатып алынган объектти баалоонун ушундай тартиби ишкана өткөрүп берилген активди таанууну дароо токтото албаган учурда да колдонулат. Эгерде сатып алынган объект адилет наркы боюнча бааланбаса, анда анын баштапкы наркы өткөрүп берилген активдин баланстык наркы боюнча бааланат.
- 25 Ишкана бул операциянын натыйжасында келечектеги акча каражаттарынын агымдарынын күтүлгөн өзгөрүүлөрүнүн даражасын баалоо аркылуу алмашуу операциясынын коммерциялык өлчөмү бар же жоктугун аныктайт. Алмашуу операциясы коммерциялык өлчөмгө ээ болот, эгерде:

- (a) алынган актив боюнча акча каражаттарынын агымдарынын түзүмдүк параметрлери (тобокелдик, мөөнөттөр жана сумма) өткөрүп берилген актив боюнча акча каражаттарынын агымдарынын түзүмдүк параметрлеринен айырмаланса; же
- (b) ушундай алмашуунун натыйжасында ушул ишканага гана мүнөздүү болгон анын ишмердүүлүгүнүн бул операция таасир эткен бөлүгүнүн наркы өзгөрсө; жана
- (c) (a) же (b) пунктчаларында баяндалган айырма алмашуу активдеринин адилет наркына салыштырганда кыйла болуп саналса.

Алмашуу операциясынын коммерциялык өлчөмү бар же жоктугун аныктоо максаттары үчүн ушул ишканага гана мүнөздүү болгон анын ишмердүүлүгүнүн бул операция таасир эткен бөлүгүнүн наркы салыктарды алып салгандан кийин акча каражаттарынын агымдарын чагылдырышы зарыл. Бул талдоонун натыйжасы ишкана тарабынан мындай эсептөөлөр жүргүзүлбөсө да айкын болушу мүмкүн.

- 26 Эгерде (a) адилет наркты негиздүү баалоонун диапазонунда сандардын айырмасы бул актив үчүн кыйла болуп саналбаса же (b) көрсөтүлгөн диапазондо ар кандай эсептик баалоолордун ыктымалдуулугунун коэффициенттерин негиздүү баалоого жана аларды адилет наркты баалоодо пайдаланууга мүмкүн болсо активдин адилет наркы ишенимдүү бааланат. Эгерде ишкана адилет наркты же болбосо алынган активди же болбосо алмашуунун ордуна берилген активди ишенимдүү баалоого кудуреттүү болсо, анда өткөрүп берилген активдин адилет наркы алынган активдин баштапкы наркын баалоо үчүн колдонулат, буга алынган активдин адилет наркын белгилөө үчүн база алда канча далилденген болуп саналган учурлар кирбейт.
- 27 [Алып салынган]
- 28 Негизги каражаттардын объектинин баланстык наркы «Мамлекеттик субсидияларды эсепке алуу жана мамлекеттик жардам жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүү» ФОЭС (IAS) 20га ылайык мамлекеттик субсидиялардын суммасына азайтылышы мүмкүн.

Таануудан кийин баалоо

- 29 Өзүнүн эсепке алуу саясаты катарында ишкана 30-пунктта каралган баштапкы нарк боюнча эсепке алуу моделин же болбосо 31-пунктта каралган кайталап бааланган нарк боюнча эсепке алуу моделин тандоого жана тандалган саясатты негизги каражаттардын бүткүл классына карата колдонууга тийиш.

29A–29B [Бул пункттар али күчүнө кире элек түзөтүүлөргө кирет жана, натыйжада, ушул басылмага киргизилген жок.]

Баштапкы нарк боюнча эсепке алуу модели

- 30 Негизги каражаттардын объекти актив катарында таанылгандан кийин, ал нарктын түшүшүнөн топтолгон амортизациянын жана топтолгон зыяндардын суммаларын алып салуу менен өзүнүн баштапкы наркы боюнча эсепке алынууга тийиш.

Кайталап бааланган нарк боюнча эсепке алуу модели

- 31 Актив катарында таанылгандан кийин адилет наркы ишенимдүү бааланышы мүмкүн болгон негизги каражаттардын объекти кайталап бааланган нарк боюнча эсепке алынууга тийиш, ал нарктын түшүшүнөн кийин топтолгон амортизациянын жана топтолгон зыяндардын суммаларын алып салуу менен кайталап баалоо күнүнө карата анын адилет наркын билдирет. Отчеттук мезгил аяктаган күнгө карата абал боюнча адилет наркты пайдалануу менен аныкталгандан баланстык нарктын маанилүү айырмачылыгына жол бербөө үчүн кайталап баалоо жетишерлик үзгүлтүксүздүк менен жүргүзүлүп турууга тийиш.

32–33 [Алып салынган]

34 Кайталап баалоону жүргүзүүнүн жыштыгы негизги каражаттардын кайталап бааланып жаткан объекттеринин адилет наркынын өзгөрүүсүнө байланыштуу. Эгерде кайталап бааланган активдин адилет наркы анын баланстык наркынан айырмаланса, кошумча кайталап баалоо талап кылынат. Негизги каражаттардын айрым объекттери адилет нарктын кыйла жана туруксуз өзгөрүүлөрү менен мүнөздөлөт, бул ар жылда кайталап баалоо зарылчылыгын пайда кылат. Мындай кыйла баалоолорду жүргүзүү адилет наркы болор-болбос өзгөртүүлөргө гана кабылган негизги каражаттардын объекттери үчүн талап кылынбайт. Мындай учурларда кайталап баалоо зарылчылыгы ар бир 3 – 5 жылда гана келип чыгышы мүмкүн.

35 Негизги каражаттардын объекттин кайталап баалоодон кийин мындай активдин баланстык наркы анын кайталап бааланган наркына чейин оңдоп-түзөлөт. Кайталап баалоо күнүнө карата актив төмөнкүдөй ыкмалардын бири менен эсепке алынат:

(a) дүң баланстык нарк активдин баланстык наркын кайталап баалоонун натыйжасына ылайык оңдоп-түзөлөт. Мисалы, дүң баланстык нарк байкоо жүргүзүлүүчү рыноктук маалыматтардын негизинде кайра эсептелиши мүмкүн же болбосо ал баланстык нарктын өзгөрүшүнө пропорционалдуу кайра эсептелиши мүмкүн. Кайталап баалоо күнүнө карата топтолгон амортизация нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндарды эсепке алгандан кийин ал дүң баланстык нарктын жана активдин баланстык наркынын ортосундагы айырмага барабар болгудай түрдө оңдоп-түзөлөт; же болбосо

(b) топтолгон амортизация активдин дүң баланстык наркынан кемитилет.

Негизги каражаттардын топтолгон амортизациясын оңдоп-түзөөнүн көлөмү баланстык наркты көбөйтүүнүн же азайтуунун жалпы суммасынын бир бөлүгүн түзөт, ал 39 жана 40-пункттарга ылайык эсепке алынууга тийиш.

36 Эгерде негизги каражаттардын кандайдыр-бир объекти кайталап бааланып жатса, анда негизги каражаттардын ушул эле актив сыяктуу классына кирген бардык активдер кайталап бааланууга тийиш.

37 Негизги каражаттардын классы окшош белгилери бар, анын ичинде ишкананын ишмердүүлүгүндө пайдалануунун негизги касиеттери жана мүнөзү окшош активдердин тобун билдирет. Төмөндө негизги каражаттардын айрым класстарынын мисалдары келтирилген:

- (a) жер
- (b) жер жана имараттар;
- (c) машиналар жана жабдуулар;
- (d) суу кемелери;
- (e) аба кемелери;
- (f) автотранспорт каражаттары;
- (g) эмеректер жана орнотулуучу элементтер;
- (h) офистик жабдуу; жана
- (i) мөмө-жемиш өсүмдүктөрү.

38 Негизги каражаттардын бир эле классына таандык болгон объекттерди кайталап баалоо активдерди ылгап кайталап баалоону болтурбоо жана финансылык отчеттуулукта чыгымдардын аралаш комбинациясын билдирген суммаларды жана ар кандай күндөргө

карата абал боюнча аныкталган нарктарды чагылдыруу үчүн бир учурда аткарылат. Ошого карабастан, кандайдыр-бир класстагы активдер ушул класстагы активдерди кайталап баалоо кыска убакыттын чегинде аткарылган шартта жана кайталап баалоонун натыйжалары жаңыланган шартта кайталап бааланышы мүмкүн.

- 39 **Эгерде кайталап баалоонун натыйжасында активдин баланстык наркы көбөйсө, анда бул көбөйүүнүн суммасын башка жыйынды кирешенин курамында таануу жана «кайталап баалоодон нарктын өсүшү» деген аталыш менен өздүк капиталынын курамында топтоочу жыйынтык менен чагылдырылуу керек. Бирок, мындай көбөйүүнүн суммасын ал мурда пайданын же зыяндын курамында таанылган ушундай эле активди кайталап баалоодон нарктын азайышынын суммасын калыбына келтирген өлчөмдө пайданын же зыяндын курамында таануу керек.**
- 40 **Эгерде кайталап баалоонун натыйжасында активдин баланстык наркы азайса, анда бул азаюунун суммасын пайданын же зыяндын курамында таануу керек. Бирок, мындай азаюунун суммасын көрсөтүлгөн актив жагынан болгон «кайталап баалоодон нарктын өсүшү» беренеси боюнча кредиттик калдыктын өлчөмүндө башка жыйынды кирешенин курамында таануу керек. Башка жыйынды кирешенин курамында таанылган азаюунун суммасы «кайталап баалоодон нарктын өсүшү» беренеси боюнча өздүк капиталынын курамында топтолгон сумманы азайтат.**
- 41 Негизги каражаттардын объектин кайталап баалоодон өздүк капиталынын курамына киргизилген анын наркынын өсүшүнүн суммасы тиешелүү активди таануу токтотулган учурда түздөн-түз бөлүштүрүлбөгөн пайданын курамына которулушу мүмкүн. Бул тиешелүү активди эксплуатациялоо токтотулган же ал чыгып калган учурда кайталап баалоодон нарктын өсүшүнүн бүткүл суммасын бөлүштүрүлбөгөн пайданын курамына алып өтүүгө алып келиши мүмкүн. Ошол эле учурда кайталап баалоодон нарктын өсүшүнүн суммасынын бир бөлүгү ишкана активди пайдаланышына жараша бөлүштүрүлбөгөн пайданын курамына которулушу мүмкүн. Мындай учурда кайталап баалоодон нарктын өсүшүнүн которулуп жаткан суммасы активдин кайталап бааланган баланстык наркынын негизинде эсептелген амортизациянын көлөмүнүн жана активдин баштапкы наркынын негизинде эсептелген амортизациянын көлөмүнүн ортосундагы айырманы билдирет. Кайталап баалоодон нарктын өсүшүнүн эсебинен бөлүштүрүлбөгөн пайданын эсебине суммаларды которуу пайда же зыян аркылуу жүзөгө ашырылышы мүмкүн эмес.
- 42 Негизги каражаттарды кайталап баалоонун натыйжасында келип чыккан салык натыйжасы (эгерде бул орун алган болсо) «Пайда салыгы» ФОЭС (IAS) 12ге ылайык таанылат жана ачып көрсөтүлөт.

Амортизация

- 43 **Баштапкы наркы негизги каражаттардын объектинин жалпы баштапкы наркына карата олуттуу болуп саналган бул объекттин ар бир компоненти өзүнчө амортизацияланууга тийиш.**
- 44 Ишкана негизги каражаттардын объекти жагынан алгачкы жолу таанылган сумманы анын бир далай компоненттеринин ортосунда бөлүштүрөт жана ар бир ушундай компонентти өз-өзүнчө амортизациялайт. Мисалы, учактын фюзеляжын жана кыймылдаткычтарын өз-өзүнчө амортизациялоо максатка ылайык болушу мүмкүн. Ушундай эле түрдө, эгерде ишкана операциялык ижара келишиминин предмети болуп саналган негизги каражаттардын объектин сатып алып жатса, анда бул ишкана ижарага берүүчү болуп саналса, бул объекттин баштапкы наркында чагылдырылган, рыноктук шарттарга салыштырганда бул ижаранын жагымдуу жана жагымсыз шарттарына кирген суммаларды өз-өзүнчө амортизациялоо жөндүү болушу мүмкүн.
- 45 Негизги каражаттардын объектинин бир орчундуу компонентинин пайдалуу кызмат мөөнөтү жана амортизациялоо методу ошол эле объекттин башка орчундуу компонентинин пайдалуу кызмат мөөнөтүнө жана амортизациялоо методуна толук дал

келиши мүмкүн. Мындай компоненттерди амортизациялоо боюнча чыгымдардын көлөмүн аныктоодо топторго бириктирүүгө болот.

- 46 Эгерде ишкана негизги каражаттардын объектинин айрым компоненттерин өз-өзүнчө амортизацияласа, анда ал ошондой эле бул объекттин калган бөлүгүн да өз-өзүнчө амортизациялайт. Объекттин калган бөлүгү анын үч компонентинен турат, алар өз-өзүнчө орчундуу болуп саналбайт. Эгерде көрсөтүлгөн компоненттерди пайдалануу жагынан ишканын күтүүлөрү өзгөрүп турса, анда объекттин калган бөлүгү боюнча амортизацияны чегерүү үчүн аппроксимация методдору талап кылынышы мүмкүн, алар керектөөнүн өзгөчөлүктөрү жана/же анын курамдык компоненттеринин пайдалуу кызмат мөөнөтүн акыйкат чагылдырууну камсыз кылат.
- 47 Ишкана амортизацияны баштапкы наркы объекттин баштапкы наркына карата кыйла болуп саналбаган ушул бүткүл объекттин компоненттери боюнча өз-өзүнчө чегерүүгө укуктуу.
- 48 Ар бир мезгил үчүн амортизациялык чегерүүлөрдүн суммасы пайданын же зыяндын курамында таанылууга тийиш, буга, ал башка активдин баланстык наркынын курамына киргизилген учурлар, кирбейт.**
- 49 Кандайдыр-бир мезгил үчүн амортизациялык чегерүүлөрдүн суммасы демейде пайданын же зыяндын курамында таанылат. Бирок, кээде активге киргизилген келечектеги экономикалык пайдалар башка активдерди өндүрүү процессинде керектелет. Мындай учурда амортизациялык чегерүүлөрдүн суммасы башка активдин баштапкы наркынын бир бөлүгү болуп саналат жана анын баланстык наркына кошулат. Мисалы, өндүрүштүк имаратты жана жабдууну амортизациялоонун суммалары запастарды өндүрүүдө материалдарды кайра иштетүүгө чыгымдардын курамына киргизилет (ФОЭС (IAS) 2ни караңыз). Ушундай эле түрдө, иштеп чыгуу процессинде колдонулуучу негизги каражаттардын амортизациясынын суммалары *«Материалдык эмес активдер»* ФОЭС (IAS) 38ге ылайык таанылуучу материалдык эмес активдин баштапкы наркына киргизилиши мүмкүн.

Амортизациялануучу нарк жана амортизациялоо мезгили

- 50 **Активдин амортизациялануучу наркы бул активдин пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн ичинде системалык бөлүштүрүлүп турууга тийиш.**
- 51 **Активдин жоюу наркы жана пайдалуу кызмат мөөнөтү бери болгондо ар бир отчеттук мезгил аяктаган күнгө карата абал боюнча ыктымалдуу кайра карап чыгуу жагынан талданууга тийиш жана, эгерде божомолдор мурдагы баалоо маанилеринен айырмаланса, тиешелүү өзгөртүү (өзгөртүүлөр) «*Эсеп саясаты, бухгалтердик баалоолордогу өзгөртүүлөр жана каталар*» ФОЭС (IAS) 8ге ылайык бухгалтердик баалоолордо өзгөртүү катары эсепке алууда чагылдырылууга тийиш.**
- 52 Активдин жоюу наркы анын баланстык наркынан ашпаган шартта, эгерде активдин адилет наркы анын баланстык наркынан ашкан күндө да, амортизацияны чегерүү жүргүзүлөт. Активди оңдоо же учурдагы тейлөө учурунда амортизацияны чегерүү токтотулбайт.
- 53 Активдин амортизациялануучу наркы анын жоюу наркын алып салуу менен аныкталат. Иш жүзүндө активдин жоюу наркы көп учурда болор-болбос сумманы түзөт жана, тиешелүү түрдө, амортизациялануучу наркты эсептөөдө маанилүү эмес болуп саналат.
- 54 Активдин жоюу наркы анын баланстык наркына барабар болгон же андан ашкан суммага чейин көбөйүшү мүмкүн. Эгерде бул болуп өтсө, анын жоюу наркы кийин бул активдин баланстык наркынан төмөн болуп калмайынча, бул актив боюнча амортизациянын суммасы нөлгө барабар.
- 55 Активдин амортизациясы ал пайдалануу үчүн жеткиликтүү болуп калганда, башкача айтканда, анын жайгашкан жери жана абалы жетекчиликтин ниеттерине ылайык келген

режимде аны эксплуатациялоого мүмкүндүк бергенде башталат. Активдин амортизациясы бул активди ФОЭС (IFRS) 5ке ылайык сатууга арналган катары классификациялаган (же аны сатууга арналган катары классификацияланган чыгып калуучу топтун курамына киргизген) күнгө же бул активди таануу токтотулган күнгө карата алардын кайсынысы биринчи болгонуна жараша токтотулат. Натыйжада, актив толугу менен амортизацияланган учурларды кошпогондо, амортизацияны чегерүү актив токтоп турган же ал эксплуатациялоодон алып салынган учурда токтотулат. Ошол эле учурда, иштеп чыгуу көлөмүнүн негизинде амортизациялоо методдорун колдонууда амортизациялык чегерүүлөрдүн суммасы өндүрүш токтоп турган мезгилдин ичинде нөл болушу мүмкүн.

- 56 Активде камтылган келечектеги экономикалык пайдалар негизинен аны пайдалануу аркылуу ишкана тарабынан керектелет. Ошого карабастан, актив токтоп турганда моралдык же коммерциялык эскирүү жана иш жүзүндө эскирүү сыяктуу эки фактордун аракетин көп учурда бул активден алынышы мүмкүн болгон экономикалык пайдалардын азайышына алып келет. Натыйжада, активдин пайдалуу кызмат мөөнөтүн аныктоодо төмөндө саналган бардык факторлорду эске алуу зарыл:
- (a) активди болжолдонгон пайдалануу; пайдалануу активдин эсептик кубаттуулугунун же иш жүзүндөгү өндүрүмдүүлүгүнүн негизинде бааланат.
  - (b) активдин болжолдонгон иш жүзүндөгү эскириши, ал ушул активди пайдаланып жаткан сменалардын саны, оңдоо жана учурдагы тейлөө планы, ошондой эле активди сактоо жана токтоп турган учурда аны иштеген абалда сактоо шарттары сыяктуу өндүрүштүк факторлорго байланыштуу.
  - (c) өндүрүштүк процесстин өзгөрүшүнүн же өркүндөтүлүшүнүн натыйжасында же активдин жардамы менен өндүрүлүп жаткан продукцияга же кызмат көрсөтүүлөргө рыноктук суроо-талаптын өзгөрүшүнүн натыйжасында келип чыккан моралдык же коммерциялык жактан эскирүү. Активди пайдалануу менен өндүрүлгөн продукцияны сатуу баасынын күтүлүп жаткан алдыдагы азайышы активдин күтүлүп жаткан моралдык же коммерциялык жактан эскиришин көрсөтүшү мүмкүн, ал, өз кезегинде, ушул активге камтылган келечектеги экономикалык пайдалардын азайышы жөнүндө тастыктай алат.
  - (d) активди пайдалануу боюнча тиешелүү ижара келишимдеринин мөөнөттөрүнүн бүтүшү сыяктуу юридикалык же ага окшош чектөөлөр.
- 57 Активдин пайдалуу кызмат мөөнөтү ишкана үчүн активдин болжолдонгон пайдалуулугуна таянуу менен аныкталат. Активдерди башкаруу боюнча ишкананын саясаты айрым убакыт өткөндөн кийин же тиешелүү активде камтылган келечектеги экономикалык пайдалардын айрым үлүшүн керектегенден кийин активдердин чыгып калуусун карашы мүмкүн. Ошентип, активдин пайдалуу кызмат мөөнөтү анын экономикалык кызмат мөөнөтүнөн кыска болуп чыгышы мүмкүн. Активдин пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн эсептик баалоосу кесипкөйлүк ой жүгүртүүнү колдонуу менен жүргүзүлөт, ал ушундай активдер жагынан ишкананын ишмердүүлүгүнүн тажрыйбасына негизделген.
- 58 Жер участкатору жана имараттар бөлүнүүчү активдерди билдирет жана бирге сатып алынган болсо да эсепке алууда өз-өзүнчө чагылдырылат. Калдыктарды көмүү үчүн колдонулуучу карьерлер жана участкатор сыяктуу айрым эрежеден тыш нерселерди кошпогондо, жер участкатору чектелбеген пайдалуу кызмат мөөнөтүнө ээ жана, натыйжада, амортизацияланбайт. Имараттар чектелүү пайдалуу кызмат мөөнөтүнө ээ жана, ошентип, амортизациялануучу активдер болуп саналат. Имарат жайгашкан жер участогунун наркынын көбөйүшү бул имараттын амортизациялануучу наркын аныктоого таасирин тийгизбейт.
- 59 Эгерде жер участогунун баштапкы наркы демонтаждоого, негизги каражаттардын объекттерин алып салууга жана бул участокто курчап турган чөйрөнү калыбына келтирүүгө чыгымдарды камтыса, анда жер активинин наркынын бул бөлүгү ушундай чыгымдардан пайда алуу мезгилинин аралыгында амортизацияланат. Айрым учурларда

жер участогунун өзү чектелүү пайдалуу кызмат мөөнөтүнө ээ болушу мүмкүн жана андайда ал андан алынуучу пайданы чагылдырган методду пайдалануу менен амортизацияланат.

Амортизациялоо методу

- 60** Колдонулуп жаткан амортизациялоо методу активден келечектеги экономикалык пайдаларды ишкана керектешинин болжолдонгон өзгөчөлүктөрүн чагылдырууга тийиш.
- 61** Активге карата колдонулуучу амортизациялоо методу бери болгондо ар бир отчеттук мезгил аяктаган күнгө карата абал боюнча ыктымалдуу кайра кароо жагынан талданууга тийиш жана активден алынуучу келечектеги экономикалык пайдаларды керектөөнүн болжолдонгон өзгөчөлүктөрү кыйла өзгөргөн учурда метод өзгөргөн күтүүлөрдү чагылдыруу максатында өзгөртүлүүгө тийиш. Мындай өзгөртүү эсепке алууда **ФОЭС (IAS) 8**ге ылайык бухгалтердик баалоодогу өзгөртүү катары чагылдырылууга тийиш.
- 62** Активдин пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн ичинде анын амортизациялануучу наркын бөлүштүрүү үчүн амортизациялоонун ар түрдүү методдору колдонулушу мүмкүн. Аларга линиялык метод, азаюучу калдык методу жана наркты продукциянын көлөмүнө пропорционалдуу эсептен чыгаруу методу кирет. Линиялык амортизациялоо методу активдин пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн ичинде, эгерде мында активдин жоюу наркы өзгөрбөсө, амортизациялоонун туруктуу суммасын чегерүүдө турат. Азаюучу калдык методун колдонуунун натыйжасында активдин пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн ичинде чегерилүүчү амортизациянын суммасы азаят. Наркты продукциянын көлөмүнө пропорционалдуу эсептен чыгаруу методу күтүлгөн пайдалануунун же өндүрүмдүүлүктүн күтүлгөн деңгээлинин негизинде амортизациянын суммасын чегерүүдө турат. Ишкана активде камтылган келечектеги экономикалык пайдаларды керектөөнүн болжолдонгон өзгөчөлүктөрүн алда канча так чагылдыруучу методду тандайт. Ушул келечектеги экономикалык пайдаларды керектөөнүн өзгөчөлүктөрүнө карата күтүүлөр өзгөргөн учурларды кошпогондо, тандалган метод бир отчеттук мезгилден башкасына карай ырааттуу колдонулат.
- 62A** Актив тартылган ишмердүүлүктүн натыйжасында жаралган кирешелерге негизделген амортизациялоо методун колдонуу жол берилгис. Актив тартылган ишмердүүлүктүн натыйжасында жаралган кирешелер, эреже катары, ушул активде турган экономикалык пайдаларды керектөөдөн айырмаланган факторлорду чагылдырат. Мисалы, түшкөн кирешелерге башка колдонулуучу ресурстар жана процесстер, сатуу боюнча ишмердүүлүк, ошондой эле сатуулардын көлөмдөрүнүн жана бааларынын өзгөрүшү таасир этет. Түшкөн кирешелердин баа компонентине инфляция таасир этиши мүмкүн, анын активди керектөө ыкмасына тиешеси жок.

Нарктын түшүшү

- 63** Негизги каражаттардын объектинин наркынын түшүшү болгонун же болбогонун аныктоо үчүн ишкана «Активдердин наркынын түшүшү» **ФОЭС (IAS) 36**ны колдонот. Бул стандарт ишкана өз активдеринин баланстык наркын кандай түрдө талдап жатканын, ал активдин орду толтурулуучу наркын кандай аныктаарын жана ал нарктын түшүшүнөн тартылган зыяндарды качан таанып же калыбына келтирээрин түшүндүрөт.
- 64** [Алып салынган]

Нарктын түшүшүн компенсациялоо

- 65** Негизги каражаттардын объекттеринин наркы түшүшүнө, аларды жоготууга же өткөрүп берүүгө байланыштуу үчүнчү жактар берүүчү компенсация ушундай компенсацияны алууга укук келип чыкканда пайданын же зыяндын курамына киргизилет.

- 66 Негизги каражаттардын объекттеринин наркынын түшүшү, компенсациялоо же компенсацияны төлөө жөнүндө үчүнчү жактардын тиешелүү талаптары, ошондой эле активдерди алмаштыруучуларды кийинки ар кандай сатып алуу же куруу өзүнчө экономикалык окуяны билдирет жана төмөнкүдөй түрдө өзүнчө эске алынууга тийиш:
- (a) негизги каражаттардын объекттеринин наркынын түшүшүн таануу ФОЭС (IAS) 3бга ылайык жүргүзүлөт;
  - (b) аларды активдүү эксплуатациялоо токтотулган же чыгып калууга тийиш болгон негизги каражаттардын объекттерин таанууну токтотуу ушул стандартка ылайык аныкталат;
  - (c) негизги каражаттардын объекттеринин наркы түшүшүнө, аларды жоготууга же өткөрүп берүүгө байланыштуу үчүнчү жактарга берилүүчү компенсация аны алууга укук келип чыкканда пайданын же зыяндын эсебине киргизилет; жана
  - (d) алмаштыруу максатында калыбына келтирилген, сатып алынган же курулган негизги каражаттардын объекттеринин баштапкы наркы ушул стандартка ылайык аныкталат.

Таанууну токтотуу

- 67 **Негизги каражаттардын объекттинин баланстык наркын таануу төмөнкүдөй учурда токтотулат:**
- (a) бул объект чыгып калганда; же
  - (b) бул объектти пайдалануудан же анын чыгып калышынан эч кандай келечектеги экономикалык пайдалар күтүлбөй калганда.
- 68 **Негизги каражаттардын объекттин таанууну токтотуунун натыйжасында келип чыккан пайда же зыян бул объектти таануу токтотулган учурдагы пайданын же зыяндын курамына киргизилет (эгерде «Ижара» ФОЭС (IFRS) 16 кайра артка ижаралоо менен сатуу жагынан башка талаптарды камтыбаса гана). Мындай пайда түшкөн киреше катары классификацияланууга тийиш эмес.**
- 68A Бирок, эгерде ишкана демейки ишмердүүлүктүн жүрүшүндө ал башка тараптарга ижарага берип келген негизги каражаттардын объекттерин үзгүлтүксүз сатса, ишкана мындай активдерди алардын баланстык наркы боюнча запастардын курамына которууга тийиш, бул учурда алар ижарага берилбей калат жана сатууга арналган активдер болуп калат. Мындай активдерди сатуудан түшүүлөр «*Сатып алуучулар менен келишимдер боюнча түшкөн киреше*» ФОЭС (IFRS) 15ке ылайык түшкөн киреше катары таанылат. Ишканын демейки коммерциялык ишмердүүлүгүнүн алкагында сатуу үчүн кармалып турган активдер запастардын курамына которулган учурларда ФОЭС (IFRS) 5 колдонулбайт.
- 69 Негизги каражаттардын объекттинин чыгып калуусу ар түрдүү ыкмалар менен (мисалы, сатуу, финансылык ижара келишимин түзүү аркылуу же тартуулоо аркылуу) жүрүшү мүмкүн. Негизги каражаттардын объекттинин чыгып калуу күнү болуп аны алуучу ФОЭС (IFRS) 15те аткарууга карата милдетти аткаруу учурун аныктоого талаптарга ылайык ушундай объектиге контролдукту алган күн саналат. ФОЭС (IFRS) 16 чыгып калуу кайра артка ижаралоо менен сатуу операцияларынын натыйжасында болуп өткөн учурларда колдонулат.
- 70 Эгерде 7-пунктта баяндалган таануу принцибине ылайык ишкана негизги каражаттардын объекттинин баланстык наркында бул объекттин бир бөлүгүн алмаштырууга чыгымдарды тааныса, анда ал бул бөлүк өзүнчө амортизацияланганына же жоктугуна карабастан алмаштырылган бөлүктүн баланстык наркын таанууну токтотот. Эгерде ишкана үчүн ушундай түрдө алмаштырылган бөлүктүн баланстык наркын аныктоо мүмкүн болбосо,

анда ишкана алмаштырууга чыгымдардын көлөмүн ал сатып алынган же курулган учурга карата алмаштырылган бөлүктүн наркынын көрсөткүчү катары пайдалана алат.

- 71 Негизги каражаттардын объекттин таанууну токтотуунун натыйжасында келип чыккан пайда же зыян чыгып калуудан таза түшүүлөрдүн, эгерде булар бар болсо, жана бул объекттин баланстык наркынын ортосундагы айырма катары аныкталат.**
- 72 Пайданын же зыяндын курамына киргизилүүгө тийиш болгон, негизги каражаттардын объекттин таанууну токтотуу учурунда келип чыккан ордун толтуруунун суммасы ФОЭС (IFRS) 15тин 47–72-пункттарындагы операциянын баасын аныктоого карата талаптарга ылайык аныкталат. Пайданын же зыяндын курамына киргизилген ордун толтуруунун эсептик суммасынын кийинки өзгөрүүлөрү ФОЭС (IFRS) 15теги операциянын баасынын өзгөрүүлөрүн эсепке алууга карата талаптарга ылайык эсепке алынууга тийиш.

Маалыматты ачып көрсөтүү

- 73 Финансылык отчеттуулукта негизги каражаттардын ар бир классы боюнча төмөнкүдөй маалыматты ачып көрсөтүү зарыл:**
- (a) дүң баланстык наркты аныктоо үчүн колдонулуучу баалоо базасын;
  - (b) амортизациялоонун колдонулуучу методдорун;
  - (c) колдонулуучу пайдалуу кызмат мөөнөттөрүн же амортизациялоонун ченемдерин;
  - (d) отчеттук мезгилдин башталышына жана аягына карата дүң баланстык наркты жана топтолгон амортизациянын суммасын (нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндар менен бирге); жана
  - (e) төмөнкүлөрдү чагылдырган тиешелүү мезгил башталган күнгө же аяктаган күнгө карата баланстык наркты текшерип салыштырууну:
    - (i) түшүүлөрдү;
    - (ii) сатууга арналган катары классификацияланган же ФОЭС (IFRS) 5ке ылайык сатууга арналган катары классификацияланган чыгып калуучу топко киргизилген активдерди жана башка чыгып калууларды;
    - (iii) бизнестерди бириктирүү боюнча бүтүмдөрдүн алкагында сатып алууларды;
    - (iv) 31, 39 жана 40-пункттарга ылайык кайталап баалоонун натыйжасында жана ФОЭС (IAS) 36га ылайык башка жыйынды кирешенин курамында чагылдырылган же калыбына келтирилген нарктын түшүшүнөн тартылган зыяндардын натыйжасында келип чыккан нарктын көбөйүшүн же азайышын;
    - (v) ФОЭС (IAS) 36га ылайык пайданын же зыяндын курамында таанылган нарктын түшүшүнөн зыяндарды;
    - (vi) ФОЭС (IAS) 36га ылайык пайданын же зыяндын курамында калыбына келтирилген нарктын түшүшүнөн зыяндарды;
    - (vii) амортизациянын суммаларын;
    - (viii) финансылык отчеттуулукту колдонуудагы валютадан андан айырмаланган отчеттуулукту тапшыруу валютасына кайра эсептөө учурунда, анын ичинде чет өлкөлүк бөлүмдүн көрсөткүчтөрүн отчет

берүүчү ишкананын отчеттуулугун тапшыруу валютасына кайра эсептөө учурунда келип чыккан таза курстук айырмаларды; жана

(ix) башка өзгөртүүлөрдү.

74 Финансылык отчеттуулукта төмөнкүлөрдү да ачып көрсөтүү зарыл:

- (a) негизги каражаттарга, ошондой эле милдеттенмелерди камсыз кылуу катарында күрөөгө берилген негизги каражаттарга менчик укуктарын чектөөлөрдүн болушун жана өлчөмүн;
- (b) негизги каражаттардын объектин куруунун жүрүшүндө анын баланстык наркынын курамында таанылган чыгымдардын суммасын;
- (c) негизги каражаттарды сатып алуу боюнча келечектеги операциялар жагынан келишимдик милдеттенмелердин суммасын; жана
- (d) эгерде бул маалымат жыйынды киреше жөнүндө отчетто өзүнчө ачып көрсөтүлбөсө, негизги каражаттардын объекттеринин наркы түшкөн, алар жоготулган же өткөрүп берилген учурда үчүнчү жактар бере турган, пайданын же зыяндын курамына киргизилген компенсациянын суммасын.

75 Амортизациялоо методун тандоо жана активдердин пайдалуу кызмат мөөнөтүнүн эсептик баалоосу ой жүгүртүүнүн предмети болуп саналат. Ошондуктан кабыл алынган методдорду жана эсептик пайдалуу кызмат мөөнөттөрүн же амортизациялоонун ченемдерин ачып көрсөтүү финансылык отчеттуулукту алуучуларды аларга жетекчилик тандаган саясатты талдоого жана башка ишканалар менен салыштырууну жүргүзүүгө мүмкүндүк бере турган маалымат менен камсыз кылат. Ушундай себептер боюнча төмөнкүлөрдү ачып көрсөтүү зарыл:

- (a) ал пайданын же зыяндын курамында же башка активдердин баштапкы наркынын курамында таанылганына же жоктугуна карабастан мезгил ичинде чегерилген амортизациянын суммасын; жана
- (b) мезгил аяктаган күнгө карата абал боюнча топтолгон амортизациянын суммасын.

76 ФОЭС (IAS) 8ге ылайык ишкана бухгалтердик баалоодогу өзгөртүүлөрдүн мүнөзүн жана натыйжаларын ачып көрсөтөт, ал учурдагы мезгилдин көрсөткүчтөрүнө же болбосо, божомолдорго ылайык, кийинки мезгилдердин көрсөткүчтөрүнө таасир этет. Негизги каражаттарга карата колдонгондо ушундай маалыматты ачып көрсөтүү зарылчылыгы төмөнкүлөр жагынан эсептик баалоолор өзгөргөн учурда келип чыгышы мүмкүн:

- (a) жоюу наркынын көлөмү;
- (b) негизги каражаттардын объекттерин демонтаждоого, ордун которууга же калыбына келтирүүгө чыгымдардын эсептик суммасы;
- (c) пайдалуу кызмат мөөнөттөрү; жана
- (d) амортизациялоо методдору.

77 Эгерде негизги каражаттардын объекттери кайталап бааланган нарк боюнча чагылдырылса, анда ФОЭС (IFRS) 13тө талап кылынган ачып көрсөтүүлөргө кошумча түрдө төмөнкүдөй маалыматты ачып көрсөтүү зарыл:

- (a) ага карата абал боюнча кайталап баалоо жүргүзүлгөн күндү;
- (b) баалоого көз карандысыз баалоочу тартылганын же жоктугун;
- (c)–(d) [Алып салынган]

- (e) кайталап бааланган негизги каражаттардын ар бир классына карата: эгерде бул активдер баштапкы нарк боюнча эсепке алуу моделин пайдалануу менен эсепке алынган болсо, активдер анда тааныла турган баланстык наркты; жана
  - (f) мезгил ичинде анын көлөмүнүн өзгөртүүлөрүн көрсөтүү менен жана аны бөлүштүрүү боюнча чектөөлөрдү көрсөтүү менен кайталап баалоодон нарктын өсүшүн.
- 78 ФОЭС (IAS) 36га ылайык ишкана 73(e)(iv) - (vi)-пункттарда талап кылынган маалыматка кошумча түрдө наркы түшкөн негизги каражаттар жөнүндө маалыматты ачып көрсөтөт.
- 79 Финансылык отчеттуулукту пайдалануучулар ошондой эле төмөнкүлөр жөнүндө пайдалуу маалыматты окуй алат:
- (a) убактылуу токтоп турган негизги каражаттардын баланстык наркы;
  - (b) эксплуатациялоодо турган толук амортизацияланган негизги каражаттардын дүн баланстык наркы;
  - (c) эксплуатациялоодон алып салынган жана ФОЭС (IFRS) 5ке ылайык сатууга арналган катары классификацияланбаган негизги каражаттардын баланстык наркы; жана
  - (d) эгерде бул баланстык нарктан олуттуу айырмаланса, баштапкы нарк боюнча эсепке алуу модели колдонулган учурда негизги каражаттардын адилет наркы.

Тиешелүү түрдө, ишканаларга көрсөтүлгөн суммаларды ачып көрсөтүү сунушталат.

Өткөөл жоболор

- 80 **Активдерди алмашуу операциясынын жүрүшүндө сатып алынган негизги каражаттардын объектин баштапкы баалоо жагынан 24 – 26-пункттардын талаптары келечектеги операцияларга карата гана перспективдүү колдонулууга тийиш.**
- 80А *«ФОЭСтерди жыл сайын жакшыртуу, 2010 – 2012-жылдар аралыгы»* документи тарабынан 35-пункт өзгөртүлгөн. Ишкана бул түзөтүүнү ушул түзөтүүнү алгачкы колдонуу күнүнө карата же андан кийин башталган жылдык мезгилде, ошондой эле түздөн-түз мурдагы жылдык мезгилде таанылган бардык кайталап баалоолорго карата колдонууга тийиш. Ишкана ошондой эле отчеттуулукта көрсөтүлгөн алда канча эрте мезгилдер үчүн оңдоп-түзөлгөн салыштырмалуу маалыматты берүүгө укуктуу, бирок милдеттүү эмес. Эгерде ишкана алда канча эрте мезгилдер үчүн оңдоп-түзөлбөгөн маалыматты берсе, ал оңдоп-түзөлбөгөн маалыматты так идентификациялоого, ал башка негизде берилгенин көрсөтүүгө жана бул негизди түшүндүрүүгө тийиш.
- 80В *«Айыл чарбасы: Мөмө-жемиш өсүмдүктөрү»* документи (ФОЭС (IAS) 16га жана ФОЭС (IAS) 41ге түзөтүүлөр) алгачкы жолу колдонулган отчеттук мезгилде ишкана учурдагы мезгил үчүн ФОЭС (IAS) 8дин 28(f)-пунктунда талап кылынган сандык маалыматтарды ачып көрсөтүүгө милдеттүү эмес. Ошого карабастан, ишкана ар бир көрсөтүлгөн мурдагы мезгил боюнча ФОЭС (IAS) 8дин 28(f)-пунктунда талап кылынган сандык маалыматтарды берүүгө тийиш.
- 80С Ишкана мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнүн беренесин финансылык отчеттуулукта көрсөтүлгөн эң эрте мезгилдин башталышындагы, ишкана *«Айыл чарбасы: Мөмө-жемиш өсүмдүктөрү»* документин (ФОЭС (IAS) 16га жана ФОЭС (IAS) 41ге түзөтүүлөр) алгачкы жолу колдонгон отчеттук мезгил үчүн алардын адилет наркы боюнча баалоону жана бул адилет наркты ушул күнгө карата шарттуу нарк катары пайдаланууну чече алат. Мурдагы баланстык нарктын жана адилет нарктын ортосундагы айырма көрсөтүлгөн мезгилдердин

ичинен эң эрте мезгилдин башталышына карата бөлүштүрүлбөгөн пайданын курамында таанылууга тийиш.

Күчүнө кирүү күнү

- 81 Ишкана ушул стандартты 2005-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдер үчүн колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн мурда колдонуу сунушталат. Эгерде ишкана ушул стандартты 2005-жылдын 1-январына чейин башталуучу мезгил үчүн колдонсо, ал ушул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш.
- 81A Ишкана 3-пунктта баяндалган түзөтүүлөрдү 2006-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдер үчүн колдонууга тийиш. Эгерде ишкана алда канча эрте мезгилге карата ФОЭС (IFRS) бны колдонсо, анда ал көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү ушундай алда канча эрте мезгилге карата колдонууга тийиш.
- 81B «*Финансылык отчеттуулукту берүү*» ФОЭС (IAS) 1 (2007-жылы кайра каралган) тарабынан ФОЭСтерде колдонулуучу терминологияга түзөтүүлөр киргизилген. Мындан тышкары, 39, 40 и 73(e)(iv)-пункттарга түзөтүүлөр киргизилген. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү 2009-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата колдонууга тийиш. Эгерде ишкана алда канча эрте мезгилге карата ФОЭС (IAS) 1ди (2007-жылы кайра каралган) колдонсо, анда көрсөтүлгөн түзөтүүлөр ушундай алда канча эрте мезгилге карата колдонулууга тийиш.
- 81C «*Бизнестерди бириктирүү*» ФОЭС (IFRS) 3 (2008-жылы кайра каралган) тарабынан 44-пунктка түзөтүү киргизилген. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүнү 2009-жылдын 1-июлунан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата колдонууга тийиш. Эгерде ишкана алда канча эрте мезгилге карата ФОЭС (IFRS) 3тү (2008-жылы кайра каралган) колдонсо, анда көрсөтүлгөн түзөтүү ушундай алда канча эрте мезгилге колдонулууга тийиш.
- 81D 2008-жылдын майында чыгарылган «*ФОЭСтерди жакшыртуу*» документи тарабынан 6 жана 69-пункттарга түзөтүүлөр киргизилген жана 68А-пункт кошумчаланган. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү 2009-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү алда канча эрте мезгилге карата колдонсо, анда ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө жана бир эле убакта көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү «Акча каражаттарынын кыймылы жөнүндө отчет» ФОЭС (IAS) 7де колдонууга тийиш.
- 81E 2008-жылдын майында чыгарылган «*ФОЭСтерди жакшыртуу*» документи тарабынан 5-пунктка түзөтүүлөр киргизилген. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү 2009-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата колдонууга тийиш. Эгерде ишкана бир эле убакта ФОЭС (IAS) 40тын 8, 9, 22, 48, 53, 53A, 53B, 54, 57 жана 85B-пункттарына карата түзөтүүлөрдү колдонгон учурда, мөөнөтүнөн мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү алда канча эрте мезгилге карата колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш.
- 81F 2011-жылдын майында чыгарылган ФОЭС (IFRS) 13 тарабынан 6-пунктта келтирилген адилет нарктын аныктамасына жана орду толтурулуучу нарктын аныктамасына түзөтүүлөр киргизилген, ошондой эле 26, 35 жана 77-пункттарга түзөтүүлөр киргизилген жана 32 жана 33-пункттар алып салынган. Ишкана ушул түзөтүүлөрдү ФОЭС (IFRS) 13тү колдонуу менен бир убакта колдонууга тийиш.
- 81G 2012-жылдын майында чыгарылган «*ФОЭСтерди жыл сайын жакшыртуу, 2009 – 2011-жылдар аралыгы*» документи тарабынан 8-пунктка түзөтүүлөр киргизилген. Ишкана ушул түзөтүүлөрдү 2013-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдер үчүн «*Эсепке алуу саясаты, бухгалтердик баалоолордогу өзгөртүүлөр жана каталар*» ФОЭС (IAS) 8ге ылайык ретроспективдүү колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн

мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана ушул түзөтүүлөрдү алда канча эрте мезгил үчүн колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш.

- 81H 2013-жылдын декабрында чыгарылган «*ФОЭСтерди жыл сайын жакшыртуу, 2010 – 2012-жылдар аралыгы*» документи тарабынан 35-пунктка өзгөртүүлөр киргизилген жана 80А-пункт кошумчаланган. Ишкана бул түзөтүүнү 2014-жылдын 1-июлунан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана ушул түзөтүүнү алда канча эрте мезгилге карата колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш.
- 81I 2014-жылдын майында чыгарылган «*Амортизациялоонун жол берилген методдорун түшүндүрүү*» документи (ФОЭС (IAS) 16га жана ФОЭС (IAS) 38ге түзөтүүлөр) тарабынан 56-пунктка өзгөртүү киргизилген жана 62А-пункт кошумчаланган. Ишкана бул түзөтүүлөрдү 2016-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата перспективдүү колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана ушул түзөтүүлөрдү алда канча эрте мезгилге карата колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш.
- 81J 2014-жылдын майында чыгарылган «*Сатып алуучулар менен келишимдер боюнча түшкөн киреше*» ФОЭС (IFRS) 15 тарабынан 68А, 69 жана 72-пункттарга өзгөртүүлөр киргизилген. Ишкана ушул өзгөртүүлөрдү ФОЭС (IFRS) 15ти колдонуу менен бир убакта колдонууга тийиш.
- 81K 2014-жылдын июнунда чыгарылган «*Айыл чарбасы: мөмө-жемиш өсүмдүктөрү* (ФОЭС (IAS) 16га жана ФОЭС (IAS) 41ге түзөтүүлөр)» документи тарабынан 3, 6 жана 37-пункттарга өзгөртүүлөр киргизилген жана 22А жана 80В–80С-пункттар кошумчаланган. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү 2016-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү алда канча эрте мезгилге карата колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш. 80С-пунктта сыпатталган кырдаалды кошпогондо, ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү ФОЭС (IAS) 8ге ылайык ретроспективдүү колдонууга тийиш.
- 81L 2016-жылдын январында чыгарылган ФОЭС (IFRS) 16 документи тарабынан 4 жана 27-пункттар алып салынган жана 5, 10, 44 жана 68–69-пункттарга түзөтүүлөр киргизилген. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү ФОЭС (IFRS) 16ны колдонуу менен бир убакта колдонууга тийиш.
- 81M *[Бул пункт али күчүнө кире элек түзөтүүлөргө кирет жана, натыйжада, ушул басылмага киргизилген жок.]*

Башка документтердин колдонулушун токтотуу

- 82 Ушул стандарт «*Негизги каражаттар*» ФОЭС (IAS) 16ны (1998-жылы кайра каралган) алмаштырат.
- 83 Ушул стандарт төмөнкүдөй түшүндүрмөлөрдү алмаштырат:
- (a) «*Болгон программалык камсыздоону модификациялоого чыгымдар*» ТТК (SIC) – 6 түшүндүрмөсүн;
  - (b) «*Негизги каражаттар – объекттердин наркынын түшүшүн же жоготууларын компенсациялоо*» ТТК (SIC) - 14 түшүндүрмөсүн; жана
  - (c) «*Негизги каражаттар – олуттуу техникалык кароого же капиталдык оңдоого чыгымдар*» ТТК (SIC) - 23 түшүндүрмөсүн.